

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, д.пед.н., професора Ігнатюк Ольги Анатоліївни
на дисертаційну роботу Кірсанова Івана Юрійовича
«Формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної
сфери у закладах вищої освіти»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами.

Актуальність та доцільність теми дослідження Кірсанова І.Ю. не викликає сумнівів, тому що воно пов'язане із питаннями якості підготовки та стратегічним завданням освіти щодо виховання нової особистості, здатної забезпечити не тільки власну життєтворчість, а й розумну життєдіяльність інших людей, держав. В сучасних умовах постійного підвищення вимог до кваліфікації та професіоналізму фахівців на ринку праці саме головна увага професійної освіти має бути зосереджена на виховання принципово нового фахівця, професійно компетентного, мотивованого, з високим рівнем емоційного інтелекту, здатного до використання інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі та професійній діяльності, спроможного до адаптації у суспільстві змін. Українські реалії, регіональний контекст розвитку нашої Харківщини підсилюють значущість проблеми, вона дійсно є безсумнівно актуальною. Дослідник досить виважено обґрунтовує *актуальність проблеми* через систему суперечностей, які презентуються у вступі. Позитивним є те, що впродовж викладення тексту роботи відчувається прагнення дисертанта до їх вирішення. З огляду на вищесказане можна стверджувати, що тема запропонованого дисертаційного дослідження відповідає сучасним потребам соціально-економічного розвитку країни та є безперечно актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами наукових досліджень.

З прикладної точки зору, на важливість теми роботи вказує те, що вона виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна НТУ «ХПІ» («Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395)).

Тема дослідження Кірсанова І.Ю. затверджена вченою радою Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХП» (протокол № 3 від «23» листопада 2023 року).

3. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендації, сформульованих в дисертації

Робота Кірсанова І.Ю. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

У *вступі* відповідно до задуму дисертаційного дослідження автором розроблено його науковий апарат, зокрема, коректно визначено об'єкт, предмет, мету. При цьому логіка побудови дисертаційного дослідження, використання комплексу теоретичних та емпіричних методів, адекватних об'єкту, предмету й меті, дозволили дисертанту коректно сформулювати гіпотезу дослідження та довести її вірогідність.

Дисертація за змістом достатньо чітко відображає у трьох розділах методику і логіку теоретичного та дослідно-експериментального дослідження.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні основи формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери»

- глибоко проаналізовано понятійне поле дослідження, методологічні підходи (*особистісно-орієнтований, компетентнісний, акмеологічний, діяльнісний, синергетичний, інтегральний*), які можуть стати підґрунтям для формування емоційного інтелекту;

- узагальнено психолого-педагогічні особливості формування емоційного інтелекту в професійній підготовці фахівців соціальної сфери, теоретичні основи у вимірах вітчизняних та закордонних дослідників.

Це дозволило ґрунтовно охарактеризувати основні підходи як у визначенні сутності та структури емоційного інтелекту, так і визначенні моделей (підрозділ 1.3, таблиця 1.4, рисунки 1.2 та 1.3), компонентів (серед них: *когнітивного, мотиваційно-вольового, рефлексивного, емоційно-ціннісного, операційно-діялісного, комунікативно-поведінкового* (сторінки 89-91) та критеріїв сформованості емоційного інтелекту у студентів соціально-педагогічних спеціальностей (у вигляді *регулятивного, когнітивно-емоційного, комунікативного, емпатійного, мотиваційного*), та варто також акцентувати увагу на характеристиці їх показників (таблиці 1.5-1.8).

Другий розділ дисертації «Сучасний стан проблеми формування емоційного інтелекту у студентів соціальної сфери». Безсумнівний інтерес для науковців являють сторінки дисертації, присвячені

- аналізу змісту фахової підготовки у закладах вищої освіти щодо розвитку емоційного інтелекту закордонний та вітчизняний досвід (табл. 2.1, табл. 2.2, табл.2.3),

- визначенню суперечностей та педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців під час їх професійної підготовки (підрозділ 2.3) (6 суперечностей, а саме: 1) *концептуальна неоднорідність визначення поняття емоційного інтелекту*; 2) *вимірювання: валідність і надійність інструментів*; 3) *навчання через стабільність ЕІ*; 4) *контекстність: універсальність програм проти культурно-соціальної специфіки*; 5) *інституційні та ресурсні обмеження*; 6) *етичні та політичні питання*).

Важливо зазначити, що дослідження ретельно сплановане, організоване, проведене та верифіковане з діагностики рівнів сформованості емоційного інтелекту на високому, середньому, низькому рівнях (табл. 2.5) та матриця діагностики рівнів для ЗВО соціальної сфери (табл. 2.6).

Третій розділ дисертації «Педагогічні умови та експериментальна перевірка системи формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери». Позитивне враження справляє обґрунтування та реалізація педагогічних умов формування емоційного інтелекту у закладах вищої освіти, а саме: *по-перше*: створення емоційно-безпечного та підтримувального освітнього середовища та професійно орієнтованої педагогічної взаємодії викладача і студента; *по-друге*, інтеграція компонентів емоційного інтелекту у зміст фахової підготовки із застосуванням методів активного і рефлексивного навчання; *по-третє*, формування рефлексивної культури студентів та їх залучення до волонтерської та соціально-психологічної практики.

Заслуговує на увагу інтегративна модель формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти (рис. 3.1, табл. 3.3) та табл.3.4 структурно-логічна модель формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у ЗВО), що поєднує психологічні, педагогічні та управлінські складові, і включає такі компоненти як: *цільовий; змістовний; процесуально-технологічний; результативно-оцінний*.

Дослідження ефективності педагогічних умов формування емоційного інтелекту у майбутніх фахівців соціальної сфери розкриває загальні питання організації та проведення експерименту. При цьому аналіз структури та змісту третього розділу дозволяє дійти висновку про належний рівень готовності Кірсанова І.Ю. до проведення експериментально-дослідної роботи.

Результати експериментально-дослідної роботи Кірсанова І.Ю. переконливо підтвердили вірогідність висунутої гіпотези дослідження про те, що підвищити рівень емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери можна, якщо дотримуватись педагогічних умов, які реалізовано автором у підрозділі 3.2 третього розділу.

Слід відзначити, що у дослідженні органічно поєднується наука й практика, теоретичні й емпіричні методи дослідження. Усе це дозволило автору знайти шляхи розв'язання поставлених завдань.

Висновки, сформульовані у роботі, висвітлюють результати дослідження як вирішення висунутих в дисертації завдань. В цілому висновки відповідають вимогам, які висуваються до результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Список літератури досить широко охоплює предметне поле дослідження, певною мірою відображає опрацювання автором значної кількості джерел філософських, педагогічних, психологічних, соціологічних і методичних джерел вітчизняних, а також іноземних джерел.

Додатки (від А до З, загальною кількістю 9) містять дуже розгорнуту інформацію про практичне впровадження результатів дисертації (список публікацій здобувача; довідки впровадження основних результатів дослідження; анкети, тести та методики діагностики; вправи тощо).

4. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційне дослідження, яке рецензується, має наукову новизну і теоретичну значущість. Дисертантом вперше у вітчизняній педагогіці:

- *вперше розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено інтегративну модель формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти, які базуються: по-перше, на створенні емоційно-безпечного та підтримувального освітнього середовища та професійно орієнтованої педагогічної взаємодії викладача і студента; по-друге, інтеграції компонентів емоційного інтелекту у зміст фахової підготовки із застосуванням методів активного і рефлексивного*

навчання; *по-третє*, на формуванні рефлексивної культури студентів та їх залучення до волонтерської та соціально-психологічної практики;

- уточнено ключові поняття дослідження: *«емоційний інтелект фахівця соціальної сфери»*, *«емоційна самосвідомість фахівця соціальної сфери»*, *«емоційна саморегуляція фахівця соціальної сфери»*, *«емпатія фахівця соціальної сфери»*, *«соціальні навички фахівця соціальної сфери»*;

- визначено сутність поняття *«емоційний інтелект фахівця соціальної сфери»* як професійну компетентність, що поєднує емоційне усвідомлення, самоконтроль, емпатію й соціальні навички, які дозволяють фахівцю соціальної сфери не лише якісно виконувати соціальні функції, але й зберігати власне психологічне благополуччя у процесі взаємодії з клієнтами;

- визначено структурні компоненти емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери, а саме *когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційно-вольовий, рефлексивний, комунікативно-поведінковий, операційно-діяльнісний* та їх показники;

- розроблено критерії оцінювання: *регулятивний, когнітивний, емпатійний, комунікативний, мотиваційний*;

- подальшого розвитку набули *рівні* (високий, середній, низький); *критерії* (регулятивний, когнітивний, емпатійний, комунікативний, мотиваційний) та *показники* сформованості емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери (див. таблиці 2.5 – 2.6.).

5. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів зумовлено поставленими метою та завданнями, а також використанням відповідної методології дослідження. Крім того, достовірність заявлених положень обґрунтовується комплексним підходом у вивченні визначеного об'єкта, що також зумовлює і низку певних методів, які були використані в процесі дослідження.

Достовірність використаних методів, а також достовірності одержаних результатів і наукових положень дисертації підтверджується науковою і методологічною правильністю вихідних положень, всебічним теоретичним аналізом досліджуваної проблеми, застосуванням комплексу теоретичних і практичних методів дослідження. Вірогідність та обґрунтованість наукових положень і висновків підтверджено їх експериментальним та статистичним доведенням.

6. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Практична цінність роботи полягає в тому, що матеріали можуть використовуватись у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, а також інших фахівців соціономічного профілю з метою впровадження в освітній процес інтегративної моделі реалізації педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти. Наукові видання, розроблені дисертантом одноосібно та у співавторстві, стануть у нагоді викладачам у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери діяльності.

Висновки та одержані автором експериментальні дані здаються нам переконливими й вірогідними, що забезпечено всебічним теоретичним аналізом накопичених наукою та практикою матеріалів, єдністю теоретичного та експериментального дослідження, комплексним застосуванням методів дослідження, адекватних його меті та завданням, репрезентативністю вибірки, повнотою і статичною значущістю результатів дослідження.

Тож, практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що педагогічні умови формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі їхньої фахової підготовки експериментально перевірено, що уможливорює широке впровадження їх у практику закладів вищої освіти відповідного профілю. Матеріали дослідження впроваджено в навчальний процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 19.05.2025 р.), Полтавського державного медичного університету (акт від 11.09.2025 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (акт 26.06.2025 р.). Довідки про впровадження наведені у Додатку 3.

7. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертація Кірсанова І.Ю. виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи. Структура та основний зміст дисертації повністю підпорядковані меті дослідження і

спрямовані на перевірку наукової гіпотези. Сам текст дисертації викладений логічно, послідовно, грамотно структурований, ретельно оформлений.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у 14 наукових працях, з них 6 фахових статтях у наукових періодичних виданнях України категорії «Б», з них 5 одноосібно; 8 праць апробаційного характеру; а також дисертант активно приймав участь в українських та закордонних конференціях, де була проведена апробація ідей, що викладено у дисертаційному дослідженні. Зміст цих публікацій свідчить про повноту викладення основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях, де наведені суттєві деталі одержаних автором результатів.

8. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Разом з позитивною оцінкою дисертації взагалі, слід вказати на деякі недоліки та дискусійні моменти роботи:

1. На увагу заслуговує розроблена та представлена у дисертаційному дослідженні не тільки «інтегративна модель формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери», але й розроблені та обґрунтовані «педагогічні умови формування ЕІ» головної дефініції проведеного дослідження. Проте, автор наголошує на експериментальній перевірці «системи формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери», про що зазначено у назві третього розділу виконаної роботи. Зауважимо, що ні в формулі наукової новизни роботи, ні при формулюванні мети роботи згадка про «систему формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери» ніде не представлена. На нашу думку, доцільно було б у назві третього розділу в акценті на експериментальну перевірку наголосити про інтегративну модель або педагогічні умови, що дійсно відповідало б проведеному педагогічному дослідженню.

2. Дисертантом у процесі експериментальної роботи було запроваджено низку експериментальних занять тренінгів з формування емоційного інтелекту, перелік яких наведено в *Додатку Е*. На нашу думку, автору бажано було б більш детально розкрити відповідно до другої педагогічної умови як відбулася інтеграція компонентів емоційного інтелекту у зміст фахової підготовки. Вказати, які освітні компоненти чи змістовні модулі до ОК було запроваджено для формування емоційного інтелекту в ЕГ під час дослідження у таких ЗВО як Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Полтавський державного медичний університет,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет.

3. На особливу увагу заслуговують практичні методики реалізації педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі підготовки в ЗВО. Як побажання, для подальшої науково-методичної роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати та видати навчально-методичний посібник з теорії і практики формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі фахової підготовки.

Проте, висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого дослідження.

9. Висновки

Дисертаційна робота Кірсанова Івана Юрійовича є завершеною науково-дослідною роботою, якій притаманні актуальність, новизна розроблених підходів до вирішення проблеми, практична значущість отриманих результатів. Тема дослідження відповідає галузі знань 01 – «Освіта/педагогіка» та спеціальності 011 – «Освітні, педагогічні науки».

Вважаю, що дисертаційна робота Кірсанова Івана Юрійовича «Формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти», відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, а сам автор, Кірсанов Іван Юрійович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами
ім акад І.А.Зязюна,

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

Підпис *Ольга Ігнатюк*
ЗАСВІДЧУЮ:
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
"22" 12 2025 р.

Ольга Ігнатюк
Ольга ІГНАТЮК